

Papp István 75 éves*

A születésnap köszöntőknek, egyáltalán a laudációknak megvannak a maguk megszentelt, tradíciók által szentesített formái és módozatai. Ezekről eltérni istenkísértés is, léhaság is, az ünnepelttel szemben való tiszteletlenség is. Hogy milyennek kell lennie egy ilyen laudációnak, azt szinte tiszta tényészetben szemlélhettük – micsoda véletlen – éppen Papp István esetében. Amikor a mi mostani ünnepeltünket Füzéki emlékdíjjal tüntették ki, az ünnepségen – természetesen – laudáció is elhangzott. A kitüntetett életét és életművét tudós alaposággal ismerő laudátor annak rendje és módja szerint elrecitálta, mikor és hol született Papp István, hol járt iskolába, mikor és hová került először, majd másodszor és sokadszor állásba,

milyen rendfokozatokat (osztályvezető, igazgató, főigazgató-helyettes stb.) ért el, mikor, mit publikált stb. A dolog természete szerint a laudátor szemben állt a laudálttal, a hely szűkössége okán egészen közel is voltak egymáshoz, úgy tűnt, hogy a köszöntőt mondó kifejezetten és szinte csak egyedül Papp Istvánnak mondaná el mindazt, amit az talán elfelejtett, de amit tudnia feltétlen szükség. Kicsit olyan volt a helyzet, mintha egy rendőr olvasná fel a személyi igazolványból az előállítottnak, hogy mik is a pontos adatai. Közel voltam akkor én is Papp Istvánhoz, láttam arcán az unalmat. Ezúttal tehát eltekintenek a laudáció ilyenféle módjától. Tehetem ezt annál is inkább, mivel az említett eset nem olyan régen történt, Papp István azóta talán nem felejtette el, mikor és hol is született...

Szóval, nem ilyesmire készülök, hanem inkább arra, hogy megpróbáljam, no nem megfejtani, arra erőm enyhén szólva is elégtelenek, de legalább megközeleltetni, még inkább boncolgatni azt, miben áll a Papp-rejtély, pontosabban miben állnak a Papp-rejtélyek. Mert ilyen rejtélyek, titkok szép számmal akadnak az ünnepelt személyiségében is, pályafutásában is, életművében is. Melyek ezek?

Az első rejtélynyalábot abban vélem látni, hogy mi is, melyik is Papp István igazi életkora. Amint az köztudott, Thomas Mann nyomán Szerb Antal fejtett ki egy életkor-koncepciót. Röviden idézném ennek lényegét: „Íme egy ember, akinek sikerült megrögződni a neki megfelelő életkorban. Mert minden embernek megvan a maga egyedül megfelelő életkora, az biztos. Vannak, akik egész életükben gyermekek maradnak, és vannak, akik egész életükön át félszegek, fonákok, nem találják a helyüket, amíg egyszerre bölcs és szép öregasszonyok vagy öregemberek lesznek: hazatértek az életkorukba”. Melyik Papp István igazi életkora?

* A Könyvtári Intézetben 2006. december 1-jén rendezett ünnepségen elhangzott köszöntő szerkesztett változata.

Mikor ért igazán haza a saját életkorába? Fiatalon-é, amikor a KMK-t igazgatta? Vagy érett férfiként, a FSZEK élén? Netán mostanság, amikor páratlan bölcsességű, mélyen filozofikus esszéket publikál? Azt hiszem, mind a három életkorban otthon volt Papp István. Neki nem egy, de három igazi, legsajátabb életkora volt. van. Hogy csinálta? Nem tudhatjuk. Az azonban bizonyos, hogy egyik korszaka sem alábbvaló a másiknál, a maga módján mindegyik tökéletes. A kívülálló legfeljebb arról szavazhat, neki – szubjektíven, elfogultan – melyik tetszik legjobban. Valahogy úgy, ahogy Dante *Isteni színjátéka* három részéről is szokás kinek-kinek megvallania, neki melyik a szívéhez legközelebb álló, jöllehet, egyként tökéletes mind a három. Ezt a szavazatot azonban tegye meg ki-ki magában.

Justus Möser, a nagy kultúrfilozófus úgy határozza meg az emberi nagyságot, hogy ahhoz két dolog kellek: bedeutende Gedanken und grosse Taten, jelentős gondolatok és nagy tettek. Persze leginkább csak külön-külön, vagy az egyik, vagy a másik. Nos, Papp István esetében, akár az életkoroknál, itt sem dönthető el, melyik terrénum is igazán az övé. Hisz' tudjuk, igen fontos és nagy tetteket hajtott végre. Megszervezte, kialakította (mert kicsinyes történeti előzmények itt nem jöhetnek szóba), csúcsra járatta a KMK-t, ezt a minden csodálatot megérdemlő, talán a magyar könyvtárügyben is páratlanul álló, egyedi-egyszeri intézményt. Megcsinálta, mert ez nyilvánvaló, ő csinálta meg a FSZEK központi könyvtárát, minden bizonyossal a ma legtökéletesebb, leginkább paradigmaticus magyar könyvtárát; elnavigálta, mert ő navigálta el éveken keresztül az MKE-t, amelynek ez az időszak, Papp István főtitkárságának ideje volt az egyik fénypontja, az egyik legjelentősebb korszaka. És folytathatnánk. Megemlíthetnék olyan momentumokat is, hogy az Istenben boldogult OKT akkor, és csak akkor működött, amikor ő volt a titkára. (Igaz, azt is meg kell itt említenem, hogy titkári összefoglalókat készítvén nemigen ügyelt arra, hogy az egyébként sóhivatalos intézmény munkatársai milyen butaságokat hordtak össze egy-egy ülés alkalmával, mennyi és milyen szalmát csépeltek. Papp István ezektől a koincideneciáktól mit sem zavartatva írta meg jegyzőkönyveit, jelentéseit, nem arról, ami elhangzott, hanem arról, aminek el kellett volna hangoznia.) Ez utóbbi tett persze már nagyon hajazik a gondolatra. És a Papp-rejtélyek nem legkisebbike, hogy ez nála általában így van. Mert tett is, gondolat is, hogy valaki súlyos gondolatoktól túlcserdülő könyvtár-építészeti dolgozatokat ír, aztán meg megcsinálja az épületet, épületeket a gyakorlatban, megkövetelve mind az építésztől, mind a belsőépítésztől, egyáltalán minden „kívülállótól”, hogy azt tegyék át mészbe, kőbe, téglába, bársonyfüggönybe, amit ő kitalált és leírt. Tett és gondolat, írás és gyakorlati megvalósítás e szinte páratlan egységéről csak a következőt mondanám el, példám ki-ki bőségesen kiegészítheti más, hasonló, bizonyos még sokkal jobb példával. Horváth Tibor megszállottja volt egy könyvtári kézikönyv megalkotásának. Hatalmas tervtanulmányt készített és adott be az Osiris igazgatójának. Az igazgató, Gyurgyák János persze kiadta a tervet lektorálásra a legnagyobb élő könyvtári szaktekin-télynek, Papp Istvánnak. Papp István hatalmas értekezést ír a tervről, amelyben pontról-pontra kimutatta, hogy az miért csapnivalóan rossz, és ekként megvalósíthatatlan. A lektori jelentés az ilyen jelentésekben abszolút szakértőnek számító Gyurgyák János csodálatát váltotta ki. Ilyen alapos, ilyen elmélyült, ilyen szak-szerű lektori munkát ő még soha nem látott. Meg is bízta Papp Istvánt, hogy – persze Horváth Tiborral együtt – készítse el a kézikönyvet. Amint azt mind-

annyian tudjuk, el is készült. Hatalmas tett és nagyszerű, jelentősnél jelentősebb gondolatok tárháza. (Persze a szerzők közt is szerepel Papp István.)

Möser azonban nagyság-meghatározása során valamiről elfelejtkezett. Nem csak nagy tettek és jelentős gondolatok tehetnek nagyvá alakít. Hogy mi, azt nem tudnám megmondani, inkább csak példálózna. A KMK – említettük – nagyszerű szakmai műhely, igazi tudás-centrum volt, a legjelentősebb könyvtári szakemberek gyűlhelye (külső tagsága is igen jelentős volt), tehetséges ifjak kiröptető fészke. Egyúttal a magyar könyvtárügy, a magyar könyvtári gyakorlat legfontosabb menedzselője, eligazítója, támasza és talpköve is volt. A hazai könyvtárosok vigyázó szemüket nem Párizsra, hanem a KMK-ra vetették. Igazuk volt. A KMK azonban, a Papp István vezette KMK azonban több és más is volt mint az eddig mondtak. A demokrácia, a szabadelvűség, a kollegialitás kicsiny, de annál ragyogóbb szigete a minden puhasága ellenére is létező diktatúrában. A szólás-szabadság, a szellemi szabadság, egyáltalán a szabadság csodálatos intézménye. Aki megélhette, külsősként vagy belsősként, soha nem feledheti. Fénye az idők jártával egyre intenzívebb. Sokan ezt a nem-tudom-mit, ezt a sem tettet, sem gondolatot, hanem valami egészen mást tartják Papp István legnagyobb művének. Nem érték velük egyet. Az egyik szót mindenképpen hozzátenném az értékeléshez.

De nem vagyunk még fogytán a rejtélyeknek. Igaz, most már kicsit kínosabb téma következik. A hic et nunc, az itt és most jelenlévők természetesen mindannyian tisztelői Papp Istvánnak. Mit tisztelői!? A jelenlévők szeretik Papp Istvánt. Azért jöttek össze. De vajon mindenki szereti Papp Istvánt? Egyáltalán, lehet őt szeretni? Nincs-e – valamilyen – igazságuk azoknak, akik pikírt, ellenszenves, sokszor elviselhetetlen embernek tartják? Bizony van – legalább némi – igazságuk nekik is. Tudott és tud Papp István elviselhetetlen, szörnyű is lenni. Csak néhány példát említenék. Annak idején az volt szokásban a KMK-ban, hogy ha valamely osztályvezető új munkatársat kívánt felvenni, a jelöltet felvitte az igazgatóhoz, Papp Istvánhoz egy kis beszélgetésre. Ezek a beszélgetések szinte minden jelölt emlékeiben és verejtékes álmaiban az érettségi emlékeihez váltak hasonlatossá. Valóban szörnyűek voltak. Hiába figyelmeztettek a derék osztályvezetők kit-kit a rá váró megpróbáltatásokra, azért azok mit sem veszítettek brutalitásukból. Nevet nem említek, de volt egyszer egy féktelen önbizalmáról, szellemi értelemben vett vagányságáról híreshirhelt ifjú, aki – felvételén a KMK-ba – a minden testnek útján kénytelen volt elzarándokolni, osztályvezetői kísérettel Papp Istvánhoz. Aki viszonylag rövid idő múltán kedvesen az iránt érdeklődött, vajon miért és mióta dadog. Az ifjú csak dadogva vallhatta volna be, hogy a Papp Istvánnal való találkozás előtt, majd – mint kiderült – azután sem dadog. Csak és kizárólag az igazgató fellépése, kérdései, egyáltalán hozzáállása tette – ideiglenesen – idegbeteggé. Győri Erzsébet legfényesebb hőstettét, egy szekercés férfiú békés leszerelését a 3K közhírré tette. Egy másik hőstettéről most számolnék be. Hivatalába beérkezvén, kétségbeesett női hang, az OSZK géhájának egyik vezetője kereste Erzsit: Arra kérte a hős asszonyt, hogy siessen hozzájuk, mert egy ideje egy idős, ősz úr egzecírozatja őket. Nem tudják, kicsoda, de félelmetes jelenetet rendez, leteremt mindenkit és számonkér – ki tudja, kicsoda dolgokat. Győri Erzsébet odament és sikerült is leszerelnie az idős, ősz urat, természetesen Papp Istvánt.

Nem értem, nem értünk még a Papp-rejtélyek végére, de hisz' nem is érhetnénk. Túlon túl sok van belőlük, és az eddigieket sem sikerült megfejtenünk, legfeljebb exponálnunk. Az a bizonyos, előljáróban említett unalom már kiült az ünnepelt arcára. Azért egy rejtély-félét még megemlítenék. Papp István szinte betegesen kerül az önreklámot. Nem volt és ma sem hajlandó életmű-interjút adni, tiltakozik minden róla szóló nyilvános megszólalás ellen. (Persze ad interjút is, meg is szólal mindig, ha nem róla, hanem a könyvtárügyről, a szakmai kérdésekről van szó.) Ez a rejtőzködés fölötté ellentmondásban van Papp István kétségtelen ismertségével, azzal, hogy mindenki tud róla, mindenki számon tartja, hogy a legsűrűbben említett név – vetélytárs nélkül – övé a szakmában. Az embernek óhatatlanul egy gonosz irodalomtörténész szavai juthatnak eszébe – Paul Valéryről: „Számunkra a legcsodálatosabb dolog Valéry népszerűsége... elzárkózott minden nyilvános szereplés elől, amikor akadémiai székfoglalóját mondta Anatole France-ról, akiről nagyon hűvösen nyilatkozott, kezét rátette a mikrofonra, nehogy a rádió közvetítthesse szavait... és mégis mindenki tud róla, mindenki tiszteli... Erre a népszerűsége nem tudunk magyarázatot találni. Legfeljebb ezt: Valéry olyan gonddal és ünnepélyességgel kerül minden reklámot, hogy ez minden reklámnál erősebben hat, akkora nyomatékkal hangsúlyozza ellenszenvét a közismertség iránt, hogy czáltal közismertté vált”. Nos, persze Papp István közismertségének nem ez az oka. Tettei, soroltuk őket, gondolatai, utaltunk rájuk, az igazi okok. És persze az az egyedülálló helyzet, amit szakmánkban elfoglal. All round könyvtáros. Ennek a ma már diszciplínák sokaságára széthullni látszó szakmának ő az egyetlen olyan embere, aki minden könyvtári diszciplínához mesterfokon ért: a könyvtárépítészettől az állománygyarapításig, a számítógépes rendszerektől a helyismeretig, a virtuális könyvtáraktól a könyvtárpolitikáig stb. Majd' minden szakterület kapcsán van kötelező olvasmánynak kiadott szakcikke. Majd' minden minket foglalkoztató probléma élelemjű és legtalálhatóbb boncolását az ő írásaiban találhatjuk meg. Dehát ez köztudott. Az talán kevésbé, hogy milyen remekül, irodalmi értelemben is remekül ír. Olvasói általában nem irodalmárok, nem a stíltre figyelnek, hanem a szakmai mondandóra. Pedig... Pedig érdemes lenne a Papp-írások irodalmi elemzése is. Nem véletlen, hogy irodalom, irodalmi stíl ellen beoltott szerkesztők általában szörnyű pusztításokat szoktak végrehajtani Papp munkáin. Normálformára, vagyis szürke, jellegtelen, szakcikk-formára hozva azokat. Persze Papp – ezúttal a kötékedő, az ellenszenves, az elviselhetetlen Papp „tesz” a szerkesztőkre. Szabó Dezső-i fioritúrákkal ékes levelekben követeli – eredménnyel – a kiírtott egyéni stíllelemények visszaállítását. Hála Istennek!

Tanúja voltam egy ízben annak, hogy Papp István kikérte magának, amikor egy, csak az anyanyelvét birtokló férfiú nagy nyelvtelhetségét, széles körű nyelvismeretét dicsérte. Hogy jön az ehhez, akinek fogalma sincs nyelvtelhetségről, nyelvismeretről. Ezt a kikérést felidézve fejezem be – rémületen – köszöntésemet. Hiszen valóban, hogy jövök én ahhoz, hogy Pappot dicsérjem. Egyet azonban én is megtehetek. Mondhatom, őszintén, tiszta szívvel, teljes lelkesültséggel: Isten éltesen sokáig, Pista! (VK)